

משה יתרו חתן משה וכו'

27

1) מ' א' נ' ע

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה וכו' / וז"ל במסורת הש"ס, דנשבת (גב) הוסיף הגמ' עוד תנאי כדי לזכות לשכינה, והוא צעל קומה, ולפי הנ"ל מיושב, דשניהם מודים דהעיקר כדי לזכות לשכינה הוא ענוה, אלא צמק' שבת הוסיף המעלה של צעל קומה, דמזה גם כן יכול האדם לצוא לגיאות, ואף על פי כן מחוק עצמו ולא נתגאה, ועל ידי כן זכה לשכינה.

ואת' שפיר מה שהזכיר כל שמותיו, דהתורה רוצה לגלות אחיה שם היה המשוב ותיצב אללו יתרו, דנקרא בשם זה משום שנתגייר, דזה היה העיקר שמתח החיים שלו שנתגייר ונעשה יהודי.

עו"ל, על פי הגמ' בר"ה (עו:) א"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם, נדקה, שינוי השם, נעקה, ושנוי מעשה. וצפשוט הביאור בשינוי השם, שנתבייש עם השם של עבר שעשה צוה עצירות, והוא ענין של הכנעה ושבירת לב האדם שרוצה להראות עם זה שאינו הוא עכשיו האדם של עבר אלא ברי' חדשה שיש לו שם אחר.

וזוה היה ציחרו, דרש"י צא להראות גדולתו שעשה תשובה אמיתית, שכל פעם ששינה שמו היה צביבה שרצה להחליף מצבו שאין הוא אותו שהיה מכבר, אלא רצה לעלות במדרגות, וזה ניכר בהשמות, חוצב, שחיבצ את התורה, יתר, שהוסיף פרשה וכו', והשתף יסא מה שהזכיר רש"י כל שמותיו, להראות שעשה תשובה אמיתית.

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה וכו' / (י"ח, א). ברש"י שבעה שמות נקראו לו וכו' יש להעיר מה זה נוגע לנו כמה שמות היו לו. ועל דרך הפשט נריכס לומר כדי לדע אודות מי מדברים אם התורה משתמש באלה משאר שמותיו.

ויש לבאר הדברים עוד יותר על פי מה שהכתב סופר מציא ריש ויקרא בשם מדרש רבה (ויקרא א, א), דעשר שמות היה למשה, ואמר הקב"ה מכולן איני קורא לך רק בשם שנמנה לך בת פרעה, שנאמר ויקרא ה' אל משה, ע"כ. ועיין שם בכתב סופר שמבאר דהשם משה מרמו על ענוה, והוא עיקר התשיבות אלל הקב"ה, ומשום כן קרא לו הקב"ה בשם זה, ואיתא במדרים (גמ.) אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור עשיר וענוי, ועיין שם בכתב סופר וכן בכתב סופר כאן ביקרא שהקשו דאמאי צריך להיות חכם גבור עשיר כדי לזכות לשכינה, וחירלו, דבאמת כדי לזכות לשכינה העיקר תנאי שצריכס הוא ענוה, אבל שני מיני דרגות בענוה, א', שהוא עניו משום שאין לו כלום, ואין זה כל כך חשוב. וב', אדם שיש לו מכל טוב, ואף על פי כן הוא עניו, והו מדרגה גדולה, ויתר חשוב אלל הצורא כל עולמים. והו הביאור דוודאי העיקר סיבה לזכות לשכינה הו ענוה, ומכס גבור ועשיר הוין רק היכא תמלא שיכול האדם להתעלה להיות יותר עניו, עכ"ד.

2) 3/18/20

(י"ח, ה) ויבא יתרו חתן משה... התורה מאריכה בסיפור פרטי ביאת יתרו, הודעתו שבא, קבלתו על ידי משה וכל ישראל, ברכתו, הקרבת קרבנותיו, עצתו, הכל נרשם ונתקק לנצח. ולא לחנם נקרא יתרו, שיתר פרשה אחת בתורה. נוצר תאנה יאכל פריה, והזורעים בדמעה ברנה יקצורו. בני ישראל היו עבדים לפרעה במצרים עבדו עבודת פרך, דמם שופך כמים, ואין עונה ואין מציל בין הגויים, ויושע ה' אותם והוציאם ממצרים ובחר בהם להיות לו עם סגולה וממלכת כהנים, ומה להם עם הגוים שעמדו מרחוק ולא מיחו על השוד והרצח שנעשה לבני ישראל? ועכשיו שיד ישראל על העליונה היו באים להצטרף עם גורלו והשכל האנושי אומר לא מדובשם ולא מעוקצם. אבל לא כן אומרת התורה, ולא כן הרגישו בני ישראל היוצאים מבית עבדים, לא נבחרנו להיות לעם „עקסקלוסיבי“ ליהנות מקירבת ה', ולהזניח את העולם, ולהשקיף מלמעלה למטה עליהם, והכתוב אומר והייתם לי עם סגולה — כי לי כל הארץ. כי הארץ והחבל כולו הוא של הקב"ה, כולם יצורי ה', ובתור עם סגולה וגוי קדוש, מוטל עלי' החובב

11

30 (3)

1 לקרב את כל המבקש רעת ה' להכניסו תחת כנפי השכינה, ולקבלו באהבה ובאחוזת ולומר לו כגד באורח כלנו בני א"ל אחד אנחנו. ויש ביד הגר להגדיל תורה ולהאדירה, ולהוסיף פרשה אחת בתורה, בפחינת בא ללמוד ונמצא מלמד.

סיפור אופן ביאת יתרו קבלתו ועצתו משמש לבאור של בחירתנו לעם סגולה, ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים.

6 ולא לחנם נזכר בפרשה זו הטעם של קריאת שמות בני משה, ולא בשעת לידתם, שם האחד משה כי גר הייתי בארץ נכריה, משה היה גר, בני ישראל היו גרים, הם ידעו רות הגרים, ועליהם מוטל החובה להעריך את מסירת נפשו של הגר שעוזב את אדמתו, מולדתו, ומשפחתו ובא מעצמו להיות גר בארץ נכרי ובעם נכרי לו, וכדאי להניח הכל ולטפל עמו כאופן אישי וחברותי עד שיחאקלם וישתרש להיות כאחד מבני ישראל. וצריך לזה טיפול פרטי, תמידי, עד שבצירוף כל הפרטים שנעשו לו יקל לו הדרך להתאזרח בעם ישראל, ולהסיר ממנו לאט לאט, החידושים שעל פשרו שבאים מהתחככות בקרבו בין תקופת העבר שלו לתקופתו הנוכחית, [ויחד יתרו - נעשה בשרו חידושים חידושים].

מח צלול ושכל בהיר, כי אחרת אי אפשר ללמוד תורה בבניה דעה והשכל, וקבלת התורה עדיפה מנביאות כמאמרם ז"ל (ב"ב יב.) חכם עדיף מנביא. וגם היו עומדים על רגליהם בשעת קבלת התורה כדכתיב "ולתניצבו", "ויעמוד העם" (כ"ח), "יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב" (ואתחנן ד,י), ועל כן נקרא בפי כל "מעמד" הר סיני דייקא. (והארכנו בזה בפרשת ואתחנן ד,י).

6 וזהו הטעם למנהגם של ישראל שבכל שנה ושנה בליל חג השבועות [כדאי במנן אברהם או"ח סי' תצ"ד], שכשמתעוררות האורות וההשפעות של מתן תורה מתקנים אנו את טעות אבותינו ומנדים שינה מעינינו כדי לקבל את התורה מתוך לימוד במוחות ערים ובעינים פתוחות, וסדר הלימודים בלילה הזה נקרא "תיקון" ליל שבועות מהאי טעמא.

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר [כ, א]

6 במדרש רבה [שמורר כח, ה] 'וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמור'. בא וראה שאין מדותיו של הקב"ה כמדות בשר ודם, מלך בשר ודם אינו יכול להיות עושה מלחמה ולהיות סופר ומלמד תינוקות. והקב"ה אינו כן, אתמול בים כעושה מלחמה שנאמר [שמות טו, ג] 'ה' איש מלחמה, ואומר 'בכחו רגע ים' [איוב כ, יב], והיום במתן תורה ירד ללמוד תורה לבניו, וכה"א 'הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה' [שם לו, כב], 'וידבר אלקים את כל הדברים האלה, עב"ל המדרש. 11

ונראה לי בכונת דברי המדרש, דהיי קשה לי להמדרש מה כתיב כאן אלקים דהוא מורה על דין דהוא גבורה, דהלא ידוע

4) (יט"ז) ויצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו וגו'.

1 ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מא) רבי חכנאי אומר היום כפול כלילה וישנו ישראל עד שתי שעות ביום ששינת עצרת ערבה והלילה קצרה, ויצא משה למחנה ישראל והיה מעורר אותם משינתם אמר להם עמדו משינתכם כבר בא החתן ומבקש את הכלה להכניסה לחופה וממתין לה כדי ליתן להם את התורה, ע"כ. ודבר זה פליאה עצומה בעין כל רואה איך יתכן שבני ישראל לא יבואו בהכנה דרבה להמעמד הנשגב הלו כל הלילה ולא עוד אלא שהיו ישנים עד ב' שעות ביום.

6 והביאור י"ל שאבותינו חשבו שענין מתן תורה הוא בבחינת נבואה, ולכן עלו כולם למטותיהם לקבל חזיון הנבואה בחלום הלילה מתוך שינה, ודימו שמתוך שמחה של מצוה של אכילה ושתייה ושינה עריבה יזכו להשראת השכינה ולחלומות של נבואה. ובאמת בענין הנביאות לא טעו שהרי בכל נביא חוץ ממשה רבינו כתיב (בהעלותך יב,ו) "אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו". ולכן היה משה רבינו צריך לעוררם משינתם להגיד להם כי לא הרי התורה כהרי הנבואה, כי לקבל את התורה צריכים להיות ער עם

5) ענין

27

6

1 [מכילתא יתרו מסכתא דבחדש פיה] דעל הר סיני
נגלה כזקן מלא רחמים, וא"כ ה' הוי לי
למימר, ועיין רש"י שהרגיש ג"כ בזה, על כן
פירש דהתורה רוצה לספר חסדי המקום
ואת רב כחו וחילו, שיכול לשנות עצמו כפי
הצורך, שאינו מוגבל בכוחות כאיש הזה
שאינו יכול להיות שני הפכים, שאם הוא
בטבע איש רגון ואביר לב, אין בו רכות הלב
ומדת רחמנות, ואם הוא בטבע איש הירא
ורך הלבב, אינו יכול להפך עצמו ללבוש
במדת הגבורה להיות לו לב אמיץ בגבורים,
אבל הקב"ה אינו כן שהוא אינו מוגבל
בכוחות ויכול להשתמש עם כוחות אלו,
פעם יאחז במדת הגבורה להיות איש גבור
מלחמה, ופעם יעטה במדת החסד ורחמים
כפי העת המצטרך.

ועל זה אמר המדרש בוא וראה מדת
הקב"ה שאינו כמדת בשר ודם, שבשר ודם
אם יהיה לוחם מלחמות אינו יכול להיות
מלמד תינוקות, נקט אלו מפני כי ידוע ששני
דברים אלו הם דברים מתנגדים זה לזה, כי
מי שירצה להיות לוחם מלחמה צריך
שיהיה בטבע רגון ולב קשה, כי אם יהיה רך
לבב אז לא יוכל ליכנס בעורכי מלחמה,
ומקרא מלא דבר הכתוב ודברים כ' ח' ז'מני
האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו
ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, ועל כן
מוכרח לו להיות לב אביר וקשה. וידוע ג"כ
ממאמרם ז"ל [אבות פ"ב מ"א] כי לא הקפדן
מלמד, שהמלמד צריך שיהיה לו רך הלב
כדי שיסבול את טורח ומשא התינוקות,
ויכלכל את דבריהם כמשפט וידבר אתם
בנחת, כדי שלא יתביישו ממנו לשאול אותו
כל ספיקותיהם, ואם יהיה רגון אז יסתום
את פיהם מלשאלו אותו, כי אחר ששאלו
ממנו פעם ושתיים ירגזו עליהם ואז לא
ישאלו עוד ממנו וישארו בספיקותיהם, על
כן אמרו כי לא הקפדן מלמד. נמצא ששני
דברים אלו היינו להיות עושה מלחמה
ולחנות מלמד תינוקות הם מתנגדים זה

ווד"ק.

עוד אמרתי בביאור המדרש, היינו
שהמלמד שמדריך את התינוק מורה לו דרך
הטוב ומורה לו להרחיק דרך הרע, אבל אינו
יכול ליתן לו הגבורה להגביר עצמו על
הרע, אבל הקב"ה הוא מורה כזה שנותן גם
הגבורה ללחום עם הרע ולהתגבר עליו
ווד"ק.

○○○

1 היינו דכל מצוות האמורים כעבודה זרה אחת
המה, אבל הכא קרא דריש "תורה צוה לנו
משה" — היינו כמנין תורה תרי"א — אם
כן מוכח "דלא יהיה לך" אינו רק מצוה אחת

7
זוה"ק

2, ג לא יהיה לך.
הרמב"ם ז"ל בספר המצוות בלא תעשה ד"לא
יהיה לך" (ל"ת מצוה א) מנה ארבע אזהרות:
— "לא תעשה לך פסל" (ל"ת מצוה ב) "לא

פרטית [ודברי הרב מעין החכמה אינם
צודקים כמובן *].
אולם חלילה לרבינו שיעלם ממנו המאמר
השגור בפיו, רק רבינו אזיל בשיטתו בספרו
המורה חלק ב (פרק לג) בביאור ארוך מוכרח
מכל שיטות רבותינו בעלי התלמוד דישאל
לא שמעו רק "קל אלקים" בלבד נלא פרטי
הדברים. ופירוש "אנכי ולא יהיה מפי הגבורה
שמענכם" היינו מצד גבורת המופת: "כי
שני שרשים אלו — מציאות השם יתברך
והיותו אחד — אמנם יושגו במופת [בעיון
האנושי], וכל מה שידוע במופת, משפט
הנביא (בו ומשפט) כל מה שידעהו בו שוה
(אין יתרון), עיין שם! [והרב המקובל בעל
עבודת הקודש העריך בסתירות דבריו בחלק

6

במורה: יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המגיע למשה מגיע לכל ישראל, אבל הדיבור למשה לבדו ע"ה... כי הדיבור היה לו, והם ישמעו הקול ההוא העצום: אמר "כשמעכם את הקול", ואמר "קול דברים אתם שומעים" ולא אמר "דברים אתם שומעים"... ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם להם. זהו הנראה מן התורה ומרוב דברי חז"ל. אלא שיש להם גם כן מאמר כתוב בהרבה מקומות מן המדרשות והוא בתלמוד גם כן, והוא אמרם: "אנכי" ו"לא יהיה" מפי הגבורה שמעום, רוצים מזה שהם הגיעו אליהם כמו שהגיעו למרעה, ולא היה מרעה מגיעם אליהם... לא שמעו כל ישראל במעמד ההוא אלא קול אחד לבד פעם אחת, והוא המאמר אשר השיג משה וכל ישראל ממנו "אורי ולא יהיה לך"

סתרי תורה פרק לג, עיין שם]. הרי מהרה סר מאתו קושיית הרמב"ן, כי דרכו נשגבה, וכבר אמרתי כי דברי רבינו בכל ספריו ביד (החזקה) במורה ובפירושי המשניות -- נח אחת בהם: אולם מה שכתב המגילת אסתר דילמא לא אמרו רק "לא יהיה לך" מלבד שמוכח מדרשות דקאמר שבשני דברות ראשונים וכו', עוד דעת הרמב"ן ז"ל דמכתובים גופיה מוכח כן שמדבר בלשון מדבר על עצמו "ולא תעבדם כי אנכי ה' אלקיך" וכו', מה שאין כן בדברות האחרונות [ועיין בדברי רמב"ן שהובא בספר עבודה הקודש לרב מאיר בן גבאי שם 10] ודו"ק בכל זה.

ביטול חמדת הלב - מחמת האהבה והיראה

לא תחמוד (כ, יד)

הקשו המפרשים, איך שייך לצוות על דבר זה, שלא יחמוד האדם דבר היפה בעיניו, והרי החמדה מסורה ללב.

וידוע תירוצו של האבן עזרא, עפ"י משל לאיש כפרי שלעולם לא יחשוק בבת המלך כי יודע ומכיר שהיא מופקעת ממנו לגמרי, וכמו כן צריך האדם לדעת שמה שיש לחבירו שייך לחבירו כי השי"ת הועידו לו, וממנו הוא מופקע לגמרי, ומכח הכרה זו לא יתאוה לרכוש זולתו.

והבית הלוי תירץ, שכשם שאדם הנמצא בסכנה, בשעה זו אין לו שום תאוות ורצונות מגודל הפחד שיש לו, הוא הדין כאן, מגודל הפחד והיראה מפני האיסור לחמוד, לא תהיה לו שום חמדה ורצון למה שיש לחבירו.

והגדרת שני יישובים אלו נראה, שתירוץ האבן עזרא הוא לפי מדרגת עבודה מאהבת, שמה שהקב"ה אוסר עליו הוא אצלו כדבר המופקע, ותירוץ הבית הלוי מתאים לדורות המאוחרים יותר, שהם שייכים רק לדרגה של עבודה מיראה, ולכן אמר שרק מכח הפחד והיראה לא יחמוד.

"וְכָל־הָעַם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת" -- שהיו רואים את הנשמע ושומעים את הנראה (במדרשות וברש"י).

יש בראייה שאין בשמיעה, ויש בשמיעה שאין בראייה. הראייה היא הזכרת הדבר בבחירות גלויה, והשמיעה אינה כל כך הכרה ברורה. ובגמרא, לענין עדות: "לא תהא שמיעה גדולה מראייה". לעומת זה הראייה כוחה מקרוב, עד כמה שהעין תופסת, ולא יותר, והשמיעה היא גם מרחוק. אדם יושב כאן ושומע דבר שנעשה מעבר לים.

העולם הזה אדם חי בתוכו ורואה, או נדמה לו שרואה. ומושגי הרוח הם בבחינת שמיעה, מפני שאינו יכול לחתרומם למדרגה של ראייה. "שמע ישראל..." "וְהָיָה אִם־שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי..." אבל במתן תורה נאמר: "אֵתָהּ הָרָאָת לְדַעַת כִּי ד' הוּא הָאֱלֹהִים אֲנִי עוֹד מְלַבְדּוֹ" וכן לעתיד לבוא נאמר: "כִּי עֵינֶי בָּעֵינֶיךָ יֵרְאוּ וְגו'", ונגלה כבוד יהוה וְיָאוּ כָל־בָּשָׂר יִתְדוּ כִּי פִי ד' דִּבֶּר". השמים ושמי השמים נמתחו לבני ישראל בשעת מתן תורה, נגלו לפניהם רזי עולם ותעלמות סתרי כל חי. ולפיכך "היו רואים את הנשמע", כלומר: מה שאצלנו הוא מרחוק, בבחינת שמיעה, "שמע ישראל", היה אצלם בבחינת ראייה, וכן להיפך: "ושומעים את הנראה", כלומר: העולם הזה, שאצלנו הוא מקרוב, בבחינת ראייה, אצלם היה בגדר שמיעה,

כי כל כך היו מרוממים ומסולקים מכל עניני העולם הזה, עד שהרי זה כאילו שמעו מרחוק שיש במציאות איזה עולם הזה.

יחזיק

8

100
ספר
שע

11

ספר
מחזיק

4